

Riter i vår vardag av Ana Danielsson

Vi behöver myter och riter.

James Hollies, jungiansk analytiker och forskare, skriver att dagens värld saknar bärkraftiga mytiska bilder. Vi betonar inte myternas betydelse och vi värderar inte bildspråket. Själens utrymme har krympt och våra kroppar signalerar genom symtom att vi är stressade och saknar upplevelse av mening i våra liv. Idag används ordet "myt" mestadels i vardagsspråk som beteckning för en felaktig men allmänt spridd föreställning. I själva verket lever vi alltid utifrån myter. Hela vårt tänkande och kännande präglas av de djupa föreställningar som vi lär oss som barn, av föräldrar och den kultur vi lever i. Något annat är inte möjligt. En myt är grunden för hur vi ser världen och uppfattar verkligheten och vilka värden som skall prioriteras. Våra liv följer, tyvärr ofta omedvetet, dessa djupa berättelser. Det vi inte kan uttrycka (medvetandegöra) är vi dömda att leva i det yttre. Hollies skriver att: "Den moderna individens svåraste sår sitter i själen. Vi lever i ideologier som inte stämmer överens med själens behov."

En myt i sin ursprungsform handlar om det okända. Om det vi saknar ord för. Den hjälper oss att få en skymt av verklighetens kärna. Livet upplevs bara som meningsfullt, när vi är förenade med dess arketypiska rötter. I många gamla shamanska kulturer sågs en sjukdom vara förbunden med att individen har förlorat kontakten med sina rötter. Därför sjunger och berättar en shaman stammens myter för att återföra patientens förlorade själ till dess ursprung.

En av ritens uppgifter är att bära oss genom kriser vid livets övergångsskeden. Genom en rit knyts den enskilda individen till gruppen, familjen och samhället. Ritens syfte är att betona vad som är viktigt i livet. Den är ett uttryck, en slags språk, och utan den förlorar vi vår själ och blir lätta offer för auktoritära krafter.

Shopping, en identitetsskapande rit, en initiation med inslag av årstidsceremonier.

När vi inte medvetet uttrycker vad som är livets djupaste mening blir vi offer för myter och riter som skapas utifrån narcissistiska behov och kortsiktiga vinstintressen. En myt jag finner framträdande i dag är den om att välmående och tillfredsställelse uppnås via "shopping". Riten utförs ofta efter arbetets slut av de som inte har barn och för barnfamiljer på lördagar. Speciellt är lördagen efter att vi har fått lön en vanlig tidpunkt.

Våra stora köpcentra påminner om en ceremoniell plats med musik, ljus, växter och "gemenskap". Dansen ringlar in och ut i affärerna med sina vidöppna dörrar och lockande erbjudanden. "Gudarnas gåvor" erhålls inte genom en bön utan genom att ge pengar i utbyte. När vi shoppar känner vi oss fria, vi kan kontrollera och styra våra liv. Har vi bara pengar kan vi få det vi vill ha. Vi får en personlig känsla av makt och betydelse och vi är viktiga personer eftersom affärsidkarna är måna om att vi köper. I storstadjungeln går vi på jakt efter ett byte i köpcentret. De arketypiska mönstren - våra urgamla rötter - som jägare och samlare får ett modernt uttryck.

Lars Strannegård (docent vid Handelshögskolan, Sthlm och forskare i ledarskap) skriver om "den passionerade ekonomin" i en essä i DN Kultur 4 jan. 2006. Artikeln bygger på några nya böcker "Magic, Culture and the New Economy" (Orvar Löfgren 2005, 2006), "Mjolk – en kulturanalys av mejeridiskens nya ekonomi" (Håkan Jönsson) och "Experiencescapes" (Tom O'Dell). Böckerna är skrivna av etnologer som genomlyser gränsen mellan ekonomi och kultur och beskriver de senaste årens ekonomiska utveckling. De menar att kultur och ekonomi nu flätas samman på en konkret nivå. Företagen är inte bara ute efter att sälja sina varor till oss utan också att erövra våra själar. Man säljer inte mobiltelefoner utan vill sammankoppla människor; andra varor vill ge dig vad du är värd eller skapa frihet (bärbara datorer). Vi översköljs av reklam som tilltalar oss personligt, gör oss till en del i en familj.

"Emotionsladdad marknadsföring" och att "skapa upplevelser" är idag honnörsord i hela näringslivet. Passion, entusiasm och glädje framhålls som det vi får om vi köper. Produkter och tjänster förpackas i en stark upplevelse, tät atmosfär eller en magisk stund. Vi får massor av likadana varor utbudna och exponerade på ett mångfaldigt sätt. Förpackningen skall vara estetisk, tala till våra sinnen. Varorna sägs kunna ge individen identitet och livet mening. Auror och symboler blir allt mer framträdande i samhället. Reklamen ger sakrala budskap. Marknaden blir vår nya gudsbild och vi styrs till att "hålla oss väl med gudarna".

Vidare skriver Lars Strannegård om den starka fokuseringen på vikten av yta, uppträdande och uppvisning. *Ytan har blivit fundamental*. Kläder, bilar, heminredning är delar i den identitet vi söker. De gamla shamanernas mästarprov att kunna skifta gestalt, att byta form, utövas på ett enbart yligt plan genom ständiga kläd och stilbyten. *Vi gör allt vi kan för att synas i en värld där ingen har tid att varken se eller lyssna*. Framgång värderas efter förmågan att visa upp sig.

Att shoppa är ett surrogat för identitetsskapande initieringsriter och har också inslag av de gamla årstidsriterna genom modets växlingar. En anpassning till naturens rytmer på ett artificiellt plan.

Kärnkraften och den omedvetna drivkraften.

När vår från naturreligionerna härstammande mytologiska gestalt med sitt tredelade kosmos av himmel, jord och underjord ersattes av den teknologiska gestalten försvann känslan av djup. I forntiden reste shamaner mellan de tre världarna för att bringa budskap och kunskap från de andra nivåerna till människorna. För att må bra måste världarna vara i balans med varandra.

I vår teknologiska värld är människan en maskin. Vi byter ut delar och symtombehandlar för att återställa hälsa. Botar gör vi med piller och läkemedelsindustrin går hand i hand med droggkulturernas lösning på livsproblem - läkedom sker genom att tillföra en substans utifrån. Människan är en endimensionell varelse och det gränslösa representeras istället av tekniken. En framträdande myt idag är att teknologin är utan gränser, att den kan lösa alla problem. Våra hjärnor kan skapa det gudarna misslyckats med. Är inte det hybris? Ikaros som flyger alldeles för högt.

Och liksom Ikaros riskerar vi att falla. Troligen med hjälp av kärnkraft eller någon annan "stor uppfinning". När kommer vi att spränga oss själva i luften? En obehaglig fråga. Är det de patriarkala kulturernas omedvetna inre drivkraft? Finns det egentligen ingen verklig skiljelinje mellan det islamiska arabiska samhället och det kristna västerländska? Båda är patriarkat och skillnaden en illusion. Lösningen finns i återställandet av balansen mellan den feminina och maskulina energin? Som en historia jag hört om bildandet av USA:s statskick förtäljer. När européerna kom till Amerika och man tillsatte en president i USA för första gången, kopierade man Irokesfolkets styrelseskick. (Irokeserna bestod av flera olika stammar som samarbetade). Där tillsattes en hövding genom val vart fjärde år. Vad man glömde ta med i USA var att irokeserna hade ett kvinnligt råd som valde hövdingen och också kunde avsätta honom om de fann hans beslut egoistiska och okloka. Många menar att detta är ett av de mest fatala misstagen i mänsklighetens historia.

Det vi inte kan eller vågar medvetandegöra är vi dömda att leva ut i yttervärlden. Självordsbombarna och jakten på dem är i båda fallen en projicering. Ett symptom och symtombekämpning.

Jag reagerade starkt på uttalanden i den svenska valdebatten nyligen, där man gång på gång beskrev kärnkraften som ren! Den rena energin! Ren är den inre kvalitet som behövs för det heliga. Det heliga är avskilt och ritualiserat, det har att göra med erfarenhet av något som är överväldigande. Är vördandet av kärnkraften uttryck för att den är del i en offerrit och det vi offerar är framtiden?

Klyftan mellan upplevelsen av verkligheten och beskrivningen av verkligheten ökar alltmer. Orden säger en sak, vår genuina inre upplevelse en annan. Världen klyvs ... precis som atomerna i kärnkraft! En klyfta som skapar stress inom oss.

Drömtolkning – den sista djupa riten?

Antony Stevens betonar i sin bok "Privata myter" att det finns en parallell mellan ritual och dröm. Båda verkar genom att öka subjektets kraft och effektivitet. Drömmen är en slags ofrivillig ritual. Den ger jaget tillträde till den arketypiska världen.

Att arbeta med drömmar är alltså inte något man pysslar med för sitt eget nöje utan en andlig ritual av kulturell och ekologisk betydelse; ju mer medvetna vi blir som individer, dess mer hopp finns det för vår lilla bit av universum. (s 373)

Stevens skriver att drömarbete och drömtolkning idag är vår sista vildmark, en rit som lever kvar och måste skyddas. I vildmarken är det överlevnad som gäller. I drömarbete finns en potential för medvetandegörande av både vår egen personliga källa och den större verklighet som vi alla är en del av. En ritual är ett överlämnande till något bortom individens intentioner, den personliga viljan offras till kollektivets vilja, till mänsklighetens överlevnad.

Den moderna fysikens giganter närmar sig i dag det andliga och ogripbara. Djuppsykologin närmar sig de urgamla shamanska kulturernas kunskap. En cirkel har skapats och vi går vidare till nästa varv, då kunskaperna ska förenas och berika varandra. Att leva ett medvetet, självständigt och reflekterande liv är vårt enda försvar mot att dras med i destruktiva samhällsprocesser. Trycket utifrån är oerhört stort på oss idag. Vi matas genom massmedia, näringsliv och politiker med åsikter som vi förväntas svälja okritiskt av rädsla för att hamna utanför gemenskapen. Den största rädslan som lever i oss människor är rädslan för att lämnas utanför gruppen. Det är en rädsla nedärvd sedan vår begynnelse. Ensamma i en farlig värld hade vi inte stor chans att överleva. Mänsklig överlevnad har alltid skett genom vår förmåga att hjälpa varandra och med gemensamma ansträngningar finna lösningar mot hotande situationer.

Litteratur

Berg, Lasse 2005, Gryning över Kalahari, Ordfront, Stockholm.

Eliade, Mircea 1968. Heligt och Profant

Hollis, James 2004. Myten i våra liv, CJP, Solna

May, Rollo 1992. Ropet efter Myten. Raben & Sjögren

Stevens, Anthony 1995. Privata Myter, Gedins

Strannegård, Lars 2006. Essä "Den passionerade ekonomin", DN Kultur 4 jan.

Vedfelt, Ole 2003. Omedveten Intelligens. Stockholm: Natur och Kultur.

samt föreläsningar den 31/8 och 21/9 2006 av Jari Ristiniemi.

Ana Danielsson. PM i "Myter, riter och symboler" 10p. Gävle Högskola, Religionsvetenskap HT 2006

Copyright © 2006-2017 Ana Danielsson. Artikeln är skyddad av gällande upphovsrättslig lagstiftning och är ej avsedd för publicering utan författarens tillåtelse.

<https://www.lavkattan.se/>